

J A R K

K

**Tarkoituksista
ja keinoista**

O

T O N T

T

DOCENDO

I

J A R K

K Tarkoituksista
ja keinoista **O**

ESSEITÄ

T O N T

T DOCENDO **I**

COPYRIGHT © JARKKO TONTTI JA DOCENDO 2022
DOCENDO ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ
GRAAFINEN SUUNNITTELU: MARJAANA VIRTA
ISBN 978-952-382-404-1
PAINETTU EU:SSA

SISÄLLYS

Johdannoksi	7
Identiteettipolitiikan tuhoista	11
Oireista ja lääkkeistä	33
Supersankareista	45
Kirjailijoiden vaikenemisesta, natseista ja holokaustista	56
Liberaaleista, konservatiiveista ja uskonnoista	70
Sananvapauden alasajosta	79
Pentti Linkolasta ja planeetan kokoisista virheistä	105
Taistolaisuudesta ja laitavasemmiston ikuisesta paluusta	122
Euroopan unionista, saksalais-roomalaisesta keisarikunnasta ja masokismista	147

JOHDANNOKSI

VUONNA 2016 ILMESTYNEEN esseekokoelman *Viisastuminen sallittu* esipuheessa kiitin palautteesta, jota olin saanut vuonna 2011 ilmestyneestä ensimmäisestä esseekirjastani *Koti, uskonto ja isänmaa*. Teen nyt samoin. Kiitos yksityisistä ja julkisista kommenteista. Erityisesti kielteisistä. Olen ottanut palautteen vakavasti ja muuttanut mieltäni, kun se on ollut perusteltua. Tosin en aina siihen suuntaan kuin palautteen antajat ehkä toivoivat.

Mahdollisimman avointa keskustelua ja laajaa sananvapautta parempaa tapaa viisastua ei vielä ole keksitty. Kun erilaiset mielihiteet iskevät toisiaan vasten, lopulta löytyy niistä kestävin.

Kuten aikaisemmat esseeteokset, myös *Tarkoituksista ja keinoista* on aikalaispohdintaa yhteiskunnan ja kulttuurin tilasta. Etsin ajanhenkeä, *Zeitgeistia*, erityisesti kirjallisuuden, politiikan ja filosofian näkökulmista.

2020-luvulla heimoistunut identiteettipolitiikka, punavihreä woke-aktivismi ja jyrkkä kansallismielisyys uhkaavat liberaalia demokratiaa ennenkokemattomalla tavalla. Ääripäät jyräävät, maltilliset ovat vaihti ja hämmennyksissä, ja heitä on entistä vähemmän.

Monessa mielessä ääripäiden kiivailijat tuntuvat olevan oikeilla jäljillä. Syrjintä ja vähemmistöjen vainoaminen on ollut vuosituhansien ajan jokapäiväistä kaikkialla maapallolla. Maailmantalouden globalisaatio on taloustilastoja katsomalla ollut valtaisa menestys. Kaikki eivät silti ole hyötynneet, tai siltä heistä

ainakin tuntuu. Trumpistit, Brexitin kannattajat ja muut kansallismieliset protestoijat ovat antaneet äänen niille, jotka uskovat, ettei heidän asemansa ole parantunut. He kokevat vahvasti, että eliitit pilkkaavat ja halveksivat heitä.

Kiukkuun ja kiivailuun tuntuu olevan ymmärrettävät syynsä. Mutta tarkoittaako ymmärtäminen hyväksymistä?

Oikeuttaako päämäärä keinot?

Jos woke-aktivistien tyyliin kyttäämme pakkomielteisesti ihmisten sukupuoliä, seksuaalisuuksia ja etnistä taustaa ja laskeskellemme eri ryhmien edustuksia milloin missäkin, toistamme menneiden aikojen rasistien toimintatapoja, kun nämä luokittelivat ja arvottivat ihmisiä ihonvärin mukaan. Eikö ihminen pikemminkin pitäisi nähdä yksilönä, ei vain jonkin identiteettiryhmän ”edustajana”?

”Tarkoitus pyhittää keinot” on toimintaperiaate, johon suuri osa ihmiskunnasta hassahtaa vuosikymmenestä ja vuosisadasta toiseen. 1900-luvulla valtavan suuri osa maapallon väestöstä uskoi vilpittömästi, että siirtymällä markkinataloudesta komentotalouteen ja liberaalista demokratiasta sosialistiseen yksipuoluejärjestelmään ihmiskunta pääsisi eroon köyhyydestä ja ihmisten vuosituhantisesta riistosta. Se oli vuosisadan suurin virhepäätelmä, jonka taustalla kuitenkin oli perusteltu tavoite tasa-arvoisemmasta yhteiskunnasta.

Sama virhepäätelmä toistuu yhä uudestaan. Ilmastonmuutos on ihmiskunnan kohtalonkysymys. Mutta oikeuttaako tämä huoli linkolalaisen ekotalitarismin tai alarmistisen ilmastohysterian? Ovatko komentotalous ja demokratian alasajo välttämättömiä, jotta luonto voitaisiin pelastaa, kuten kaikkien tuntema ekoprofeetta ja hänen seuraajansa julistavat? Kannattaisiko keskittyä oikeasti tehokkaisiin toimiin kuten ydinvoimaan sen sijaan, että hy-

vesignaloit Kallion kaduilla luomuideoologiaa mainostavalla kangaskassilla? Pentti Linkola on Suomessa erikoislaatuaisessa asemassa. Yli puoluerajojen arvostetaan natsismia kannattanutta vihreää ihmisvihaajaa, jolle tarkoitus pyhittää keinot oli perustava periaate. Miten tämä on mahdollista? Ja mitä se kertoo suomalaisuudesta?

Entä sananvapaus? Senkin suhteen tarkoitus pyhittää keinot -periaate johtaa ongelmiin. Onko kriminalisointi oikea keino vastustaa niin sanottua vihapuhetta? Vai pitäisikö vihaiseen puheeseen vastata rauhallisella puheella? Olisiko parempi kirjoittaa vastine kuin tutkintapyyntö poliisille? Sananvapauden puolustajat ovat viime vuosina kaikonneet lähes olemattomiin. Valistusfilosofi Voltairen nimiin laitettu lausahdus ”Olen eri mieltä kanssasi, mutta puolustan kuolemaani asti oikeuttasi sanoa mielipiteesi” on erinomainen lähtökohta sananvapauskusteluihin. Juuri kukaan ei enää toimi sen mukaan. Vain omia ja samaa mieltä olevien sananvapautta puolustetaan. Vihapuhehysteria ja identiteettipoliittinen loukkaantumiskulttuuri rapauttavat sananvapautta ennennäkemättömällä tavalla. Viisikymmentä vuotta Hannu Salaman jumalanpilkkatuomion jälkeen juuri kukaan ei taiteen kentälläkään enää puolusta laajaa sananvapautta.

Onko tilanne toivoton?

Voisiko yhteiskunnan laittaa terapeutin sohvalle? Auttaisiko tiedostamattomista ylisukupolvisista traumaista puhuminen, kuten potilasta voi auttaa terapeutille lapsuuden kokemuksista avautuminen? Löytyisikö somekiukulle syy läheltä, jokaisen ihmisen omasta elämänhistoriasta? Kirjailijana kerron oman esimerkkini, kuinka lapsuuden vaikutus omaan elämään valkenee vasta vuosien terapiassa. Entä ihmisyhteisöjen traumat, olemmeko tuomitutuja oirehtimaan ja toistamaan niitäkin kuten omia varhaisia kokemuksiaamme? Mitä jäi sanomatta, kun Suomen 100-vuotisjuh-

lia vietettiin vuonna 2017? Toistavatko unkarilaiset ja puolalaiset tiedostamattaan sosialismin traumaa 2000-luvun kansallismielisessä uhossaan? Onko woke-aktivismi ihmiskunnan vuosituhtausen syrjinnän toistamista, tiedostamatonta vanhan uusintamista vähän eri näköisenä pakettina? Onko poliittinen vasemmisto ikuisesta ikuiseen tuomittu toistamaan 1970-luvun virheitään, kun niin sanotut taistolaiset haaveilivat vallankumouksesta ja demokratian lakkauttamisesta?

Palaavatko yhteisöjen torjutut traumat säännöllisin väliajoin kaikkialla maailmassa?

Entä kirjallisuus? Kirjailija kysyy, onko sillä enää sijaa maailmassa, jossa oman totuuden huutaminen ja heimoistuminen ovat lähtökohtia. Kuunteleeko kukaan kirjallisuuden kuiskausta? Miten kirjailijat hahmottivat Euroopan unionin esikuvan Itävallan monikulttuurisen keisarikunnan keisarikunnan hajoamisen ja voisiko siitä ottaa oppia Euroopan nykyongelmissa? Ovatko kirjailijat vaienneet 2000-luvulla, vai eikö heitä enää osata kuunnella?

Helsingissä, Snellmaninkadulla 22. kesäkuuta 2022

Jarkko Tontti

IDENTITEETIPOLITIIKAN TUHOISTA

”DONALD J. TRUMP ON Yhdysvaltojen presidentti.” Tällä lauseella aloitti Columbian yliopiston professori Mark Lilla kiivasta keskustelua herättäneen teoksensa *The Once and Future Liberal. After Identity Politics*. Trumpin voitto marraskuussa 2016 aiheutti alkujärkytyksen jälkeen monenlaista itsetutkiskelua demokraattisen puolueen riveissä ja laajemminkin liberaalien ja vasemmiston joukoissa ympäri maailmaa. Lilla, pitkäaikainen demokraatti, oli yksi ensimmäisistä kommentaattoreista puheenvuorollaan, joka julkaistiin kymmenen päivää vaalien jälkeen *New York Timesissa*. Myöhemmin Lilla laajensi lehtikirjoituksen kirjaksi.

Lillan teoksen pääväite on yksinkertainen. Yhdysvaltojen demokraattisen puolueen vuoden 2016 häviön ja yleisen alamäen syy on keskittyminen identiteettipolitiikkaan, pienten vähemmistöryhmien ylikorostamiseen ja ”erojen juhlintaan”. Tämän myötä demokraatit ovat hiljaksen menettäneet suuren osan työväestöön kuuluvien äänistä republikaaneille, myös ison osan naisäänestäjistä. Joe Bidenin vaalikampanjan tyyli ja sisältö sekä hänen voittonsa vuonna 2020 tukevat Lillan väitteitä. Bidenin voitto ei kuitenkaan ollut identiteettipolitiikan loppu. Päinvastoin, Trumpin valtakauden vuosina se muuttui vielä jyrkemmäksi woke-aktivismiksi, joka repii demokraattipuoluetta myös sisältäpäin.

Sukupuolten tasa-arvon ja vähemmistöjen oikeuksien puolustaminen on Lillan mukaan äärimmäisen tärkeää. Kysymys

on kuitenkin siitä, *miten* niitä kannattaa edistää. Kampanjoissaan presidentinvaaleissa 2016 Hillary Clinton luetteli naisten lisäksi useita eri vähemmistöryhmiä, joiden oikeuksia hän lupasi puolustaa. Mutta, Lilla muistuttaa, jos Yhdysvaltojen politiikassa ryhtyy luettelemaan ihmisryhmiä, on syytä nimetä ne kaikki. Tämä on – tietenkin – mahdotonta.

Vähemmistöjen erityisten identiteettien korostamisen sijaan politiikassa kannattaa Lillan mukaan puhua siitä, mikä ihmisiä *yhdistää*. Se on ainoa toimiva keino koota eri ryhmiin kuuluvat ihmiset poliittisen liikkeen kannattajiksi. Ja se on ainoa tapa saavuttaa Yhdysvalloissa vaalivoittoja ja valtaa, joilla poliittiset tavoitteet, kuten vähemmistöjen aseman parantaminen, voidaan toteuttaa.

Lillan huoli ei niinkään kohdistu Trumpiin. Hän sanoo, että olisi halunnut kirjoittaa kirjansa, vaikka Hillary Clinton olisi voittanut presidentinvaalit. Todellinen valta on muualla kuin Valkoisessa talossa. Se on liittovaltion kongressissa ja senaatissa, ja vähintään yhtä tärkeänä Lilla pitää osavaltioiden ja paikallistason politiikkaa. Näillä rintamilla demokraatit ovat pikkuhiljaa menettäneet asemiaan jo vuosikymmenten ajan, vaikka ovatkin silloin tällöin saavuttaneet myös yksittäisiä voittoja. Iso osa Yhdysvaltoja on niin tiukasti republikaanien käsissä, että kaikki liittovaltion tasolla turvatut oikeudet eivät enää monin paikoin toteudu käytännössä. Näistä alueista ja siellä asuvista ihmisistä rannikoiden edistysmieliset liberaalit ja vasemmistolaiset eivät Lillan mukaan ole edes kiinnostuneita. Identiteettipolitiikan kyllästävät aktivistit eivät halua olla missään tekemisissä esimerkiksi maan etelä- ja keskiosien uskonnollisten konservatiivien kanssa vaan halveksivat ja inhoavat heitä ylimielisesti. Demokraatit ovat käytännössä luovuttaneet eivät- enää edes yritä suostutella ihmisiä äänestäjikkeeseen näillä alueilla. Demonisoituun vastapuoleen ei suhtauduta kuin he olisivat yh-

denvertaisia kansalaisia. Eikä heidän kanssaan yritetä tehdä yhteistyötä esimerkiksi etsimällä kompromisseja, joilla voitaisiin ottaa pieniä askelia eteenpäin omien poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Käytännön harmaan politiikan ja hallinnon sijaan demokraatit ovat turhautuneet Lillan mukaan kiinnostuneita lähinnä itseilmaisusta sosiaalisessa mediassa ja mielenosoituksissa. Keskeistä on käydä symbolisia kamppailuja esimerkiksi siitä, ovatko kaikki vähemmistöryhmät edustettuina mediassa ja kulttuurikentillä. Monet valtavan tärkeät asiakysymykset jätetään sivuun, kun ykköstavoitteena on tunnustuksen saaminen.

Lilla aloittaa teoksensa lyhyellä katsauksella Yhdysvaltojen poliittiseen lähihistoriaan 1930-luvusta eteenpäin. Hän yksinkertaistaa ja maalaa leveällä pensselillä. Demokraattien hallitsema Rooseveltin aika kesti New Deal -politiikan alusta aina 1970-luvun lopulle. Sen korvasi Reaganin aikakausi, joka alkoi hänen valinnastaan presidentiksi vuonna 1981.

Rooseveltiläisen suuntauksen keskeisidea oli me. Kansalaisten keskinäisessä solidaarisuudessa painotettiin kansalaisyhteiskunnan lisäksi velvollisuuksia. Näinä vuosikymmeninä oli myös selvää, että puhe kansalaisyhteiskunnasta ja -vapauksista sisälsi klassisten perusoikeuksien kuten sananvapauden lisäksi myös vapauden puutteesta ja köyhyydestä (*freedom from want*). Olennaisessa osassa olivat 1960-luvun mustien kansalaisyhteiskunnalliset liikkeet ja feministinen liike. Toisin kuin nykyinen identiteettipolitiikka, nämä liikkeet toimivat Lillan mukaan vielä yhteisen kansalaisuuden käsitteen nimissä.

Reaganilaisuus sen sijaan lähti minästä. Julkinen valta esitettiin lähtökohtaisesti epäilyttävänä. Autonomiset yksilöt olivat kaiken lähtökohta, ja luontevaa yhteisöllisyyttä koettiin vain

perheissä, pienissä lähiyhteisöissä ja uskonnollisissa yhteisöissä. Reagan lupasi häivyttää keskusvallan tavallisten kunnan ihmisten kimpusta, heidän vapauksiaan ja rauhaansa häiritsemästä.

On olennaista huomata, että aikakauden ajanhenki ehdollistaa myös vastakkaisen poliittisen leirin politiikan. Lilla muistuttaa esimerkiksi republikaanipresidentti Richard Nixonin sosiaalipoliittisista ohjelmista, joiden perusvire on hyvin samanlainen kuin demokraattipuolueen ohjelmien. Nixonin aloitteesta parannettiin muun muassa työntekijöiden terveydenhuoltoa sekä laajennettiin terveydenhuollon palveluita pienituloisille. Demokraattipresidentti Bill Clinton puolestaan totesi reaganilaisen aikakauden *Zeitgeistia* mukailleen: ”Kaiken kattavan julkisen hallinnon aika on ohi.”

Reaganin ajan maailmassa minkään puolueen poliitikko ei olisi voinut puhua kuten Trump puhui kampanjoissaan. Hän seisoi lakkautetun tehtaan työttömien työntekijöiden edessä, syytti globalisaatiota ja vapaakauppaa ja lupasi heille uudelleenkoulutusta ja terveydenhuoltoa. Trumpin mukaan Amerikan velvollisuus oli auttaa heitä.

Lilla päättää aikakausanalyysinsä provokatoriseen väitteeseen. Nykyinen liberaaliksi itseään kutsuva identiteettipoliitikko on vasemmistolaista reaganismia, jossa kansalaisten keskinäisen solidaarisuuden on korvannut narsistinen individualismi, oman identiteettiryhmän sisään käpertyminen ja pakkomieltäinen suhtautuminen rotuihin, sukupuoliin, etnisyyksiin ja seksuaalisiin suuntautumisiin, aivan kuin muita poliittisia kysymyksiä ei olisikaan. Yhteisen kansalaisuuden käsite on kadonnut julkisesta keskustelusta, eikä vain reaganilaisten, vaan varsinkin demokraattien ja progressiivisiksi itseään kutsuvien vasemmistolaisten sanavarastosta.

Lillan mukaan edellisten sukupolvien demokraattien arvo maailma tiivistyi John F. Kennedyn sanoihin: ”Älä kysy, mitä

maasi voi tehdä puolestasi, vaan kysy, mitä sinä voit tehdä maasi puolesta.” Kuten kansalaisuuden käsite, myös velvollisuuden käsite on kadonnut politiikan sanavarastosta. Identiteettipolitiikan ja woke-aktivismin ohjaamat nykymokraatit pystyvät vain tunnustuksen penäämiseen: ”Mitä minun maani on minulle velkaa minun identiteettini ansiosta?”

Syitä identiteettikupliin linnoittautumiselle Lilla löytää muun muassa viime vuosikymmenten tavasta opettaa historiaa Yhdysvaltojen kouluissa ja yliopistoissa. Kullekin ryhmälle tarjotaan nykyään oman identiteetin mukainen historianarratiivi. Kokonaiskuva on kadonnut. Sen sijaan, että puhuttaisiin kaikkia kansalaisia yhdistävistä asioista, koululaisia ja opiskelijoita kannustetaan keskittymään omaan identiteettiinsä, juhlimaan ja korostamaan sitä. Erityisen tulituksen kohteena Lillan teoksessa on identiteettipolitiikan kyllästävä yliopistomaailma. Aikaisemmin seminaarihuoneessa tyypillisesti kuulunut lause oli: ”Olen tätä mieltä, ja perusteluni ovat A ja B.” Nykyään on sitä vastoin yleistä sanoa: ”Ryhmän X jäsenenä minua loukkaa Z ja Y”. Lilla on järkyttynyt kampanjoilla vallitsevasta hypersensitiivisestä poliittisesta korrektiudesta, toisten sanomisten kyttäämisestä ja loukkaantumiskulttuurista. Pian näistä ilmiöistä kehittyi ihmisten urien tuhoamiseen tähtäävä cancel-aktivismi, josta on nähty merkkejä Suomessakin. Vuonna 2019 musiikkipalkinto Emma-gaalan raati päätti äänestyksen jälkeen pudottaa Maustetytöt-yhtyeen kilpailusta. Yhden heidän kappaleensa varhaisessa versiossa oli laulettu ”Sudanin neekeripojista”. Lopullisessa levytetyssä versiossa sanaa ei ollut. Cancellointia vaatinut aktivistitoimittaja Renaz Ebrahim väitti, että kappale oli muutenkin ”ongelmallinen”, eikä yhtye ei ollut pyytänyt myöskään ajoissa anteeksi.

Osansa tässä kulttuurimuutoksessa on ollut myös filosofialla. Kuten tunnettua, 1980-luvun alkuvuosina niin sanottu man-

nermainen filosofia saapui voimalla angloamerikkalaiseen maailmaan. Koko termikin on peräisin englanninkielisistä keskusteluista. Atlantin ylittäessään teoreettisen filosofian alaan kuuluneet eurooppalaiset pohdinnat esimerkiksi strukturalismista, hermeneutiikasta ja fenomenologiasta muuttuivat vasemmistoaktiivisuuden käsikassaroiksi. Hienosyiset keskustelut esimerkiksi Emmanuel Lévinasin toiseuden (altérité) käsitteestä yksinkertaistuivat ja politisoituvat ja olivat osaltaan luomassa kulttuurista muutosta kohti identiteettipuheen hallitsemää julkista keskustelua.

Yksi identiteettipolitiikan vaarallisimmista seurauksista on ollut ilmaisunvapauden kaventuminen. Taiteessa ilmiö näkyy Suomeenkin ilmaantuneessa kulttuurisen omimisen käsitteessä. Enemmistön tai oikeastaan minkään toisen identiteettiryhmän edustajalla ei ole sen mukaan oikeutta esittää vähemmistöjen edustajia teoksissaan. Vuonna 2017 Whitney Museumin näyttelyssä oli esillä kuvataiteilija Dana Schutzin teos *Open Casket*. Se esitti vuonna 1955 kuoliaaksi pahoinpidellyn 14-vuotiaan mustan pojan Emmett Tillin kasvoja. Taiteilijan tavoite oli ottaa kantaa rasisestisesti motivoitua väkivaltaa vastaan. Mutta seurauksena olikin protestiaalto. Syytöksenä oli hyväksikäyttö. Valkoinen taiteilija yrittää omia itselleen symbolisesti tärkeän tapahtuman Yhdysvaltojen mustien historiasta. Brittitaustainen taiteilija Hannah Black ei vaahtinut vain teoksen poistamista näyttelystä vaan sen tuhoamista.

Johdonmukainen lopputulema kulttuurisen omimisen vastustamisesta kuvataiteessa on se, että lopulta vain omakuvat ovat sallittuja. Samoin kirjallisuus olkoon pelkästään Karl Ove Knausgårdin teosten kaltaista oman itsen ympärillä kiehnäämistä. Itsekeskeiseen oman identiteetin möyhintään perustuva autofiktio on myös Suomessa ollut viime vuosina kirjallinen muotivirtaus. Kirjallisuuden sijaan kulttuurijournalismissa keskitytään nyky-

ään kirjailijoiden etniseen taustaan, sukupuoleen ja seksuaaliseen suuntautumiseen.

Mark Lilla toivoo demokraateilta visiota, näkymää tulevaisuuteen, ideaa yhdysvaltalaisuudesta, jonka mahdollisimman moni kansalainen voisi kokea yhteiseksi. Ronald Reagan tarjosi sellaisen, ja elämme Lillan mukaan yhä sen ajan jälkimainingeissa. Demokraattien olisi syytä keksiä jotain tilalle. Heimoistunut identiteettipolitiikka ja woke-aktivismi sen sijaan toimivat päinvastaiseen suuntaan: ne hajottavat yhteiskuntaa toisiaan kyräileviksi ryhmiä.

Lillan vastaehdotus on monessa mielessä sukua niin sanotulle Ranskan mallille: mahdollisimman pitkälle viety universalismi, joka sulkeistaa ryhmäidentiteetit. Kirjassaan Lilla ei tätä yhteyttä mainitse, mutta viittaa siihen esimerkiksi *Le Figaro* -lehden haastattelussa. Ranskalaiseen tasavaltalaisuuteen kuuluu perustuslaissa taattu sekulaarin tunnustuksettomuuden, *laïcité*n, käsite eli julkisen vallan ehdoton neutraalisuus uskontoihin ja maailmankatsomuksiin nähden. Se on täydellinen vastakohta identiteettipolitiikalle, se on ei-tunnustamista. Ranskassa julkisen vallan näkökulmasta ihmiset ovat kansalaisia: heidän kuulumisensa muihin ryhmiin ja heidän siitä juontuvat etniset tai muut identiteettinsä ovat yhdentekeviä.

Kuten arvata saattaa, Lillan väitteet nostattivat myönteisten kommenttien lisäksi vastalauseiden tsunamin. Hänen väitettiin ”valtavirtaistavan äärioikeiston näkemyksiä”. *New York Times*issa Beverly Cage arvioi, että teos on pelkkää akateemista trollaamista. Kiukkuinen somekommentointi lietsoi mentaliteettia, jolla oli vaikutuksia myös internetin ulkopuolella. *L'Express*-lehden haastattelussa Lilla kertoo, kuinka aktivistit yrittivät estää häntä puhumasta Rutgersin yliopistossa järjestetyssä keskustelutilaisuudessa.

Lilla joutui turvautumaan poliisisuojeluun sekä saapuessaan tilaisuuteen että sieltä poistuessaan. Malliesimerkki siitä, mitä on cancel-kulttuuri. Eri mieltä olevien kanssa ei keskustella, heidät vaiennetaan.

Lillan ajatusten vastaanotossa on jotain samankaltaista, mitä Suomessa nähtiin, kun kirjailija Pirkko Saisio kritisoi *Helsingin Sanomissa* punavihreän kuplan kykyä keskustella. Samalla hän muistutti itse kuuluvansa kritisoimaansa ryhmään. Kirjailijan mukaan pitää hyväksyä myös ne tosiasiat, jotka ovat toisenlaisen ajattelun perusta. Myöhemmin televisiossa Saisio jatkoi kritiikkiään esittämällä, että myös valkoihoisia heteromiehiä pitää kohdella yksilöinä, ei pelkästään jonkin ryhmän edustajina. Palaute oli kiivasta. Osa keskittyi vain siihen, että ilmaisu ”punavihreä kupla” oli loukkaava. Pitkän linjan vasemmistolaista Saisiota syytettiin fasistiksi ja nationalistiksi. Lillan tapaan entinen taistolainen Saisiokin sai tuta, että armottomin tuomioistuin on aina toverituomioistuin.

Euroopan ja Suomen osalta Lillan hahmotelma ja väitteet ovat osittain kohdallisia. On silti syytä pitää mielessä taustatekijöiden eroavaisuudet, alkaen Yhdysvaltojen historiasta ja kaksipuoluejärjestelmän perinteestä, verrattuna eurooppalaisiin monipuoluejärjestelmiin. Jos Lillaa pyydetäisiin analysoimaan suomalaisia puolueita, hän todennäköisesti huomauttaisi, että erityisesti vihreät edustaa hänen kritisoimaansa identiteettipolitiikkaa, viime vuosina yhä enemmän myös vasemmistoliitto. Lilla suree teoksessaan demokraattisen puolueen muuttumista kaikille kansalaisille avoimesta yleispuolueesta korkeasti koulutettujen, hyväosaisten suurkaupunkilaisten sekä eri vähemmistöryhmien aktivistien puolueeksi. Samalla hän tulee kuvanneeksi Euroopan vihreiden puolueiden kannattajat.

Yleisen loukkaantumisen lisäksi Lillan teoksesta on esitetty myös osuvampaa kritiikkiä. On huomautettu, ettei Lilla varsinaisesti pysty esittämään mitään uutta. Pikemminkin hän ehdottaa paluuta vanhaan, rooseveltiläistä aikakautta muistuttavaan demokraattien hegemonian malliin. Onko Mark Lilla lopulta vain nari-seva vanhus, joka ei halua myöntää maailmaan muuttuneen perusteellisesti? Siitä huolimatta, että hän sanoo vastustavansa poliittista nostalgiaa ja vaatii keksimään uutta, kirjan avaava lainaus senaattori Edward Kennedyltä on peräisin jo vuodelta 1985:

”Meidän täytyy ymmärtää, että on olemassa ero työntekijöistä välittävän puolueen ja työväenpuolueen välillä. On olemassa ero naisista välittävän puolueen ja naisten puolueen välillä. Ja me voimme ja meidän pitää olla puolue, joka välittää vähemmistöistä muuttumatta vähemmistöpuolueeksi. Me olemme ensisijaisesti kansalaisia.”

Yksi Lillan kirjan heikkous on sen keskittyminen etupäässä demokraattien, liberaalien ja punavihreiden vasemmistolaisten ongelmiin identiteettipolitiikassa. Tosiasiassa identiteettipolitiikka Yhdysvalloissa ja myös Euroopassa on ollut alkuaan konservatiivisen laitoikeiston alaa. Lillan vastaus tähän kritiikkiin ehkä olisi, että hänen teoksensa on suunnattu demokraattien tukijoille, ja hänen viestinsä kuuluu: ”Me pystymme parempaan.” Toki hän muistuttaa, että ensimmäinen identiteettipoliittinen liike Yhdysvalloissa oli Ku Klux Klan. Samalla Lilla varoittaa identiteettipelin vastavuoroisuudesta. Jos ryhtyy käymään keskustelua lähtökohtana oma identiteetti asiaksymysten sijaan, eri mieltä olevat tekevät samoin.

Täsmälleen näin on käynytkin, kuten Francis Fukuyama kirjoittaa kirjassaan *Identiteetti – Arvostuksen vaatimus ja kaunan poli-*

tiikka. Hänen mukaansa identiteettipolitiikan nousu on yksi suurimmista liberaalien demokratioiden uhkista. Kuten Lilla, hänkin väittää, että Donald Trumpin valinta Yhdysvaltojen presidentiksi oli seurausta demokraattisen puolueen keskittymisestä identiteettipolitiikkaan.

Kansallismielinen oikeisto Yhdysvalloissa ja muualla omaksui nopeasti vastustajansa agendan ja puhettavan. Äärimuoto on etnonationalismi, täystärähtänyt ajatus, jonka mukaan poliittisen ja kulttuuris-etnisen ihmisyyteen pitäisi vastata toisiaan sataprosenttisesti. Tausta-ajatus nationalistisessa ja punavihreässä identiteettipolitiikassa on sama. Ihmistä ei pidetä ensisijaisesti yksilönä vaan jonkin ryhmän jäsenenä. Tähän liittyy usein kilvoittelu uhriutumises- sa: milloin mikäkin joukko on ollut syrjitty tai vähintäänkin näky- mätön. Penätään lisää tunnustusta omalle viiteryhmälle.

Hyvin usein syrjintäväitteet ovat perusteltuja. Läpi historian ihmisiä on raa'alla tavalla vainottu esimerkiksi enemmistöstä poikkeavan seksuaalisen suuntautumisen tai uskonnon perusteella ja lukemattomilla muilla perusteilla. Hyvä tarkoitus ei silti oikeuta mitä tahansa keinoja. Jos lääkkeeksi syrjintään tarjotaan ihmisryhmien eroja korostavaa identiteettipolitiikkaa, potilaan tila huononee entisestään. Yhteiskunta muuttuu toisiaan kyttävien ryhmien kamppailun kentäksi.

Parempi ratkaisu on kaivaa esiin nykyisestä politiikan sanastosta lähes kadonnut sana kansalainen, kuten Mark Lilla ehdottaa. Liberaalin demokratian ja oikeusvaltion perustava periaate on ihmisen yksilönä, yhdenvertaisena kansalaisena, jonka kuuluminen identiteettiryhmiin ei ole olennaista.

Ei siinä lopulta mitään sen kummempaa ole.

Valitettavasti näin ei ole käynyt. Yhdysvalloissa identiteettipolitiikka on voimissaan, ja se on 2020-luvun edetessä muuttu-

nut yhä vain kiivaammaksi punavihreäksi woke-aktivismiksi ja laita-oikeiston kansallismieliseksi uhoksi. Aggressiivinen identiteettipolitiikka on levinnyt myös Eurooppaan. Samaan aikaan Yhdysvalloissa demokraatit ovat jälleen ahtaalla politiikassa. Tätä kirjoittaessani presidentti Bidenin kannatus on voimakkaasti heikentynyt ja Donald Trumpin suosio on kovassa nousussa. On mahdollista, että hän tekee paluun Yhdysvaltojen johtoon. En ole ainoa, jonka mielestä yksi tärkeä syy tälle on punavihreä identiteettipolitiikka ja siihen liittyvät kulttuurisodat.

Ensimmäiseksi Euroopassa identiteettipolitiikka ja woke-aktivismi saapui Britanniaan, jonne muutin asumaan vuonna 2021. Syksyllä samana vuonna kävin teatterissa kotikaupungissani Cambridgessa. En tiennyt näytelmästä etukäteen juuri mitään. Hämmästykseni oli suuri, kun tajusin lavalla seisovan näyttelijän esittävän Jean Sibeliusta. Kyse oli brittikirjailija Julian Barnesin novellin pohjalta tehdystä intensiivisestä esityksestä *Lemon Table*, joka on kerännyt ylistyksiä kriitikoilta.

Teoksen Sibelius on surkea tapaus. Lavalla toikkaroi vanha alkoholisoitunut miespolo, joka on menettänyt luomiskykynsä. Monessa mielessä lohdutonta katseltavaa, mutta samalla erittäin oivaltava kuvaus siitä, miten ihminen voi vanhetessaan katkeroitua ja tuhota oman elämänsä.

Minulla ei ole aavistustakaan siitä, kuinka todenmukainen näytelmän ja novellin luoma kuva Sibliuksen viimeisistä vaiheista on. Enkä ole siitä kiinnostunut. Taiteen tehtävä on valehdella, fiktio on määritelmän mukaan ei-totta. Mutta onnistuessaan se kertoo ihmisenä olemisesta jotain niin oleellista, että sitä ei faktoja latelemalla voida milloinkaan tavoittaa.

Britanniassa asuessani olen myös seurannut kiihtyvää woke-kuohuntaa. Mediassa kerrotaan lähes viikoittain cancellointi-yri-

tyksistä yliopistoilla ja media- ja kulttuurimaailmassa. Rasismia ja ”valkoista ylivaltaa” nähdään joka puolella. Surullista luettavaa, ja valitettavasti ilmiö on saapunut myös Suomeen. Syksyllä 2021 Helsingin yliopistolla masinoitiin *Afrikan tähti* -pelin väitetyistä rasismista woke-kohu. Eräs yliopistotutkija kirjoitti Twitterissä, että vaikka peli ei ole eksplisiittisesti rasistinen, se on sitä *implisiittisesti*. Hän siis joutui myöntämään, ettei peli ole rasistinen. Tämä ei kelvannut, koska peli ei ottanut suoraan kantaa kolonialismia vastaan, mitä aktivistit nykyään vaativat.

Identiteettipoliitikasta ponnistavan punavihreän woke-aktiivisuuden yksi muoto on niin sanotusta kulttuurisesta omimisesta kiilahtaminen tai loukkaantuminen tavoista, joilla etnisten ryhmien jäseniä esitetään. Blackface -kohuja on ollut useita, on loukkaannuttu sombrerojen, intiaanipäähineiden ja saamelaispäähineiden käytöstä. Suomessa anteeksipyydeltiin 1980-luvun huumoriohjelmassa *Hymyhuulet*, jossa kuvattiin humalaisia saamelaisia ja romaneja. Pikkulettien eli braidsien käyttämisestä on myös lietsottu woke-raivoa.

Mitäpä jos lähtisin tälle tielle itsekkin? Julian Barnesin kirjaan perustavassa näytelmässähän aivan selvästi loukattiin suomalaisia. Ikään kuin me olisimme kaikki tökerösti käyttäytyviä juoppoja. Tai loukkautuisinko kulttuurisesta omimisesta? Näytelmässä hyödynnetään suomalaisen kulttuurin keskeistä vaikuttajaa, hänet esitetään loukkaavalla tavalla, ja sillä tehdään rahaa vähät välittäen siitä, miltä se suomalaisista tuntuu.

Vai pitäisikö peräti luoda uusi loukkaantumisperuste ja identiteettipoliittinen mätöntäase? Olkoon se calvuismi (lat. *calvus*, kalju). Miksi Sibeliusta ja meitä muita kaljuja aina pilkataan? Kun tarkemmin ajattelee, niin meitähän on kiusattu vuosituhannet! Miten on mahdollista, että vielä nykyäänkin meidät kaljut esite-

Heimoistunut identiteettipolitiikka, woke-aktivismi ja jyrkkä kansallismielisyys uhkaavat liberaalia demokratiaa. Ääripäät jyräävät, maltilliset ovat vaiti ja hämmennyksissä.

Jollakin tasolla kiivailijat ovat oikeilla jäljillä. Kiukkuun on ymmärrettävät syynsä. Mutta tarkoittaako ymmärtäminen hyväksymistä? ”Tarkoitus pyhittää keinot” on toimintaperiaate, johon suuri osa ihmiskunnasta hassahtaa vuosisadasta toiseen.

Voiko syrjinnällä vastustaa syrjintää? Maapallon elonkehän säilyminen on ihmiskunnan kohtalonkysymys, mutta oikeuttaako se linkolalaisen ekototalitarismin ja ilmastohysterian? Sananvapauden puolustajat ovat kaikonneet olemattomiin. Vihapuhehysteria ja identiteettipoliittinen loukkaantumiskulttuuri rapauttavat ilmaisunvapautta ennennäkemättömällä tavalla.

Voisiko yhteiskunnan laittaa terapeutin sohvalle? Auttaisiko tiedostamattomista ylisukupolvisista traumoista puhuminen, kuten potilasta voi auttaa terapeutille lapsuuden kokemuksista avautuminen? Entä kuunteleeko kukaan kirjallisuuden kuiskausta?

Tarkoituksista ja keinoista on aikalaisanalytiikkaa yhteiskunnan tilasta ja ihmiskunnan mielenmaisemista 2020-luvun alussa.

